

Tero Matkaniemi

Reviirikiistoja kuopiolaisessa kansalaistoimintauinnissa

Tuhansien järvien maaksi kutsutussa Suomessa uinti on ollut suosittu urheilulaji ja harrastettu liikuntamuoto. Omalla tavalla ainutlaatuisessa kuopiolaisessa järvimaisemassa, ”maanpäällisessä paratiisissa”,¹ syntyi maakunnan keskuksen kansalaistoimintauinnin tarina Kuopion Uimaseuran (KuUS) perustamisen myötä vuonna 1904. Vuonna 1966 kaupunkiin perustettiin toinen uinnin lajiseura, Kuopion Työväen Uimarit (KuTU).

Uimaseurat ovat osa elävää elämää, ja siksi on syytä olettaa, että eri seurojen kesken saattaa syntyä ristiriitoja. Monesti syy erilaisiin konflikteihin löytyy puutteellisesta kommunikaatiosta, mutta syitä voi olla muitakin. Tässä artikkelissa perehdytään kuopiolaisen kansalaistoimintauinnin historiaan konfliktien näkökulmasta. Työn tehtävänä on jäljittää kuopiolaista uimaseurakenttää näkyvimmin varjostaneita konflikteja, hahmottaa niiden syitä ja ratkaisuja sekä tehdä ehdotuksia ongelmien välttämiseksi tulevaisuudessa. Tutkimusaineistona olen käyttänyt Kuo-

pion kaupungin, Työväen Urheiluliiton (TUL) Savon piirin ja kuopio-laisten uimaseurojen arkistomateriaalia. Tuloksen tarkkuutta ovat lisänneet lukuisat haastattelut, henkilökohtaiset tiedonannot, lehtiartikkelit ja tutkimuskirjallisuus.

Kansalaistoimintauinnin synty

Suomen kansallinen herääminen oli tapahtumasarja, johon liittyi kansalaisten joukkojärjestäytyminen. Kansalaisyhteiskunnan synnyssä myös uinnilla oli oma merkityksensä, sillä se tarjosi uinnista kiinnostuneille väylän sääty-yhteiskunnasta erkaantumiselle. Toisaalta kaikki uinnin toimijat eivät halunneet loitontua sääty-yhteiskunnasta, vaan joukossa oli myös niitä, jotka yrittivät ylläpitää vanhaa yhteiskuntajärjestelmää tarjoamalla valvonnassaan seuratoimintaa. Kaikille filantrooppinen arvopohja ei suinkaan merkinnyt alempien yhteiskuntaluokkien hallintaa, vaan toiminnan lähtökohdana oli vilpittömän auttamisen tahto. Kaikkiaan kansalaisyhteiskunnan kehittyminen uinnin ympärille oli suhteellisen hidas ja vaivalloinen prosessi. Seuratoiminnan alkuvaiheessa uinti keräsi Kuopiossa keskuuteensa joukon yläluokkaisia miehiä. Mukana oli myös naisia, mutta heidän vaikuttamismahdollisuutensa asioihin eteni hitaasti.²

Työläisuinti kansalaistoimintana eriytyi sisällissodan jälkiseurauksissa porvarillisesta uinnista Työväen Urheiluliiton perustamisen seurauksena tammikuussa 1919. Uinnilla oli TUL:ssa alkuhetkistä alkaen vahva asema, sillä laji sai oman jaostonsa jo huhtikuussa 1919. Vanhimmat uintiperinteet TUL:oon liittyneistä uimaseuroista oli Kotkan Rienolla. Keväällä 1919 Tampereella perustettiin Tampereen Työväen Uimarit, joka oli ensimmäinen TUL:n uinnin lajiseura. Helsingin Työväen Uimarit perustettiin puolitoista vuotta myöhemmin.³

Kuopiossa TUL:n alainen uintitoiminta oli 1950-luvun alkuun asti lähes olematonta, sillä ainakaan porvarillisen Kuopion Uimaseuran hallinnassa olleella Väinölänniemen uimalaitoksella ei työläisseurojen uimakouluja, kisoja eikä urheiluharjoituksia järjestetty ainakaan laajamittaisesti. Siksi kuopiolaisen uinnin menneisyyttä ei voi tutkia siitä

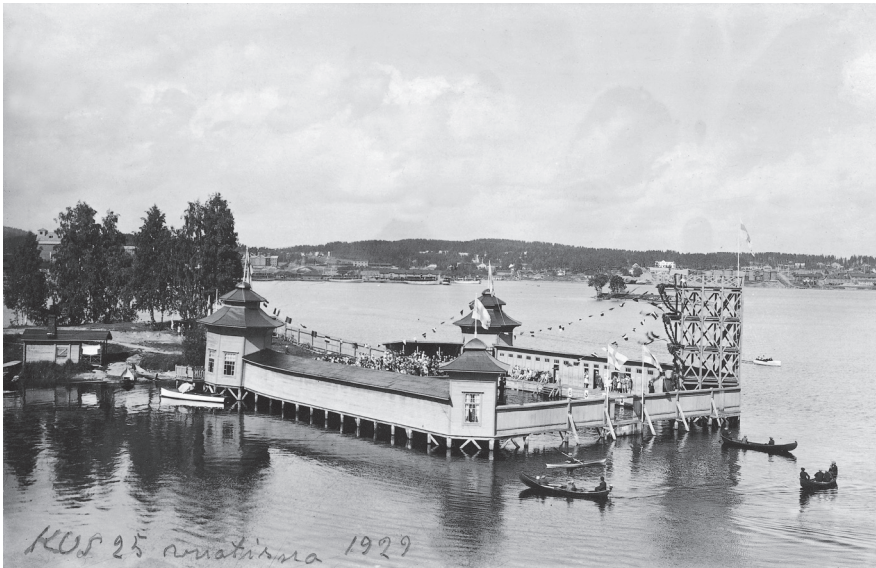
näkökulmasta, kuinka kahden liiton uintia harrastaneiden seurojen rinnakkainen toiminta sujui vuosina 1919–1949. Selvää on, että kuopiolaiset seurat eivät olleet TUL:n kilpauinnin parhaimmistoa. Asia selviää, kun tarkastelee TUL:n kymmenen eniten liiton uintimestaruuksia voittaneiden seurojen luetteloa.⁴

Ainakin kerran TUL:n kiertävä uinninohjaaja yritti saada työläisuintoimintaa viriämään Kuopiossa. Raportti vierailusta Kuopiossa kesällä 1922 selventää, että jalkapallo kiinnosti poikia uintia enemmän työläisurheilun kentällä:

”Seuraavan kaupungin, Kuopion, kurseista, en virkkaisi mieluummin mitään, sillä hyvää en juuri tämän kaupungin asukkaista puhua varsinkin uinnin suhteen. Mutta koska Kuopionkin kurseista on kertominen, jos ei muuten niin ainakin ’ex officio’, viran puolesta, siis täytynee pari sanaa mainita Kuopionkin kurseista. Vaikka paikkakunnan lehdessä ja suusanalla oli ilmoitettu koko Kuopion työläisurheiluväelle, että klo 6 ip. maanantaina heinäkuun 17 päivänä alkavat uintikurssit Kuopion uimahuoneella, niin en määrättynä aikana nähnyt ainuttakaan kuopiolaista uimalaitoksella, enkä edes vielä tunnin odotettuaankaan. Ei auttanut muu kuin minun mennä oppilaiden tykö, kun eivät oppilaat suvainneet tulla opettajansa luokse, jos mieli mitään aikaansaada. Menin siis ensinnä kokeeksi urheilukentälle, että jos joku tietäisi, olisiko sattumalta joitakin uintiin innostuneita nuoria miehiä Kuopion kaupungissa. Kentällä olikin potkupallopeleitä käynnissä. Huomautin pelin johtajalle uintikurseista sekä hämmästyksestäni siitä välinpitämättömyydestä, millä täällä suhtaudutaan Liiton taholta järjestettyihin kurssiin. Tämä vaikuttikin sen verran, että sain pelin lopetetuksi ja suurimman osan pelaajista uimahuoneelle. (...) Aines oli hyvää sekä laatuaan että lukumääränsä nähden, joten arvelin itsekseni tänne hyvinkin voitavan perustaa uimaseura. Mutta kysytyäsi eräältä parhaimmelta sekä vanhemmilta uimarilta miten kähän olisi sen uimaseuran perustamisen laita Kuopioon, niin sanoa tokaisivat: ’ei siitä tulla mittään, myö kun emme tunne kuhtumusta’. En mene takaamaan sitaattien sisällä olevan savolaisesta oikeakielisyydestä, mutta sanat olivat ainakin samat. Kuitenkin sain sen verran

heihin 'kuhtumusta', että lupasivat ryhtyä puuhiin uimaosaston perustamiseksi voimisteluseura Riennon yhteyteen.²⁵

Kuopiolaisen työläisuinnin seuratoiminnan synty 1920-luvulla saattoi osaltaan kariutua siihen, että kaupungissa oli yksi uimalaitos, jonka Kuopion Uimaseura oli saanut kaupungilta käyttöönsä. Jos kaupungissa olisi ollut kaksi uimalaitosta, työläisuinnin asema olisi saattanut hyvinkin muotoutua toisenlaiseksi. Kuopion kaupungin liikuntahallinnon vaiheita selvittänyt entinen liikuntatoimenjohtaja Asser Markkanen on todennut, että 1920-luvulla uusien uimapaikkojen tarve Kuopiossa alkoi tulla yhä selvemmäksi. Siksi urheilulautakunta esitti uimalaa työväestön asuinalueelle Itkonniemen Honkalahteen, ja valtuusto hyväksyi esityksen. Sen sijaan urheilulautakunnan esitykset Valkeisenlammen ja Savilahden uimaloista kaupunginvaltuusto hylkäsi.⁶ Uinnin oppimisen lisäksi uimaloita pidettiin tarpeellisina myös työväestön hygieniasta huolehtimisessa.

Vaikka avovedet tarjosivat mahdollisuuden uimiseen, uintiurheilun edistäminen edellytti uimalaitoksen rakentamista. Kuvassa vuonna 1914 valmistunut uimalaitos Kuopion Uimaseuran 25-vuotisjuhlauintien aikana vuonna 1929. Kuopion Uimaseuran kokoelma.

Oikeiston ja vasemmiston kamppailusta huolimatta on korostettava, että KuUS:aan juurtunut filantrooppinen linja miellytti edelleen 1930-luvun lapualaisvuosina työväestöä: Kuopion Uimaseura oli solminut kaupungin kanssa sopimuksen uimalaitoksen hoitamisesta ja uimakoulujen järjestämisestä paikkakunnan lapsille.⁷ Paikallisesti porvarillista uimaseuraa ei karsastettu työväestön piirissä esimerkiksi vasemmistolehdistön kirjoituksissa. Edes periaatteellisia, liittojen taseisia esteitä työläisuihaseuran toiminnalle Väinölännimen uimalaitoksessa toimimiselle ei olisi ollut, vaikka vuonna 1921 Kuopiossa pidetyssä TUL:n liittokokouksessa otettiinkin selkeä luokkalähtökohta porvarilliseen urheiluun. TUL kielsi työläisurheilijoita kilpailemasta koti- ja ulkomaisiin porvarillisiin liittoihin kuuluneiden urheilijoiden kanssa. Sen sijaan yhteistoiminta porvarillisten urheilujärjestöjen kanssa sallittiin silloin, jos paikkakunnalle haluttiin aikaansaada urheilukenttä, voimistelusalit, uimalaitos tai jokin muu urheilutila, josta olisi hyötyä myös työläisurheilijoille.⁸

Kuopiossa sosialistisen TUL:n ja porvarillisen SVUL:n (Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto) välinen kilpailu uinnin reviiiristä ilmeni vasta kesällä 1950, jolloin TUL:n seura Kuopion Riento halusi käynnistää uintitoimintaansa houkuttelemalla seuraan mukaan henkilöitä KuUS:sta, jossa oli varsin runsaasti uintiin perehtyneitä jäseniä. Tieto värväysyrityksistä kulkeutui KuUS:n johtokuntaan, ja heinäkuun 1950 tapahtumat herättivät keskustelua KuUS:n johtokunnassa. KuUS:n johtokunta selvitti tapahtumia ja totesi värväysyrityksiä tapahtuneen ainakin viiden uimarin kohdalla – ilman tulosta.⁹ Seuraavana kesänä Kuopion Uimaseura myönsi uimalaitoksen käyttöoikeuden TUL:n Savon piirille uintimestaruuskilpailuiden järjestämiseksi 12.8.1951.¹⁰ Lopulta Kuopion Kisa-Veikkojen nimissä järjestetyt kilpailut eivät erityisesti innostaneet työläisurheilijoita uintikisoihin. Kahdeksantoista kilpailuun osallistunutta uimaria edustivat Kuopion Elo ja Pieksämäen Pyrintöä.¹¹

Helsingin olympiavuonna 1952 Kuopion Uimaseuran johtokunta valmistautui Kuopion Riennon uintitoiminnan mahdolliseen käynnistymiseen päättämällä antaa Väinölänniemen uimalaitoksen Riennon uimareiden käyttöön veloituksetta, aluksi kerran viikossa. Ehdoksi asetettiin ainoastaan se, että Riento toimittaisi Kuopion Uimaseuralle nimelistat harjoitusvuoroja käyttäneistä.¹² Riennon toiveet uintitoiminnan käynnistymisestä eivät suunnitelmista huolimatta onnistuneet: ”Kuten

tunnettua on uintiurheilu TUL:n seurojen keskuudessa Kuopiossa ollut heikoissa kantimissa ja kuitenkin uimataidon kehittäminen näin järvi-rikkaalla seudulla kuin Kuopio, on ensiarvoisen tärkeitä. Tämän johdosta on Riento kuluvana kesänä päättänyt kiinnittää entistä enemmän huomiota ko. taidon kehittämiseen jäsenistönsä keskuudessa. – Tarkoituksena on pitää ainakin kerran viikossa yhteiset harjoitukset, joiden yhteydessä kilpaillaan, pelataan vesipalloa ja suoritetaan uimahyppyjä. Kaikkia uintiin innostuneita sukupuoleen ja ikään katsomatta kehotamme saapumaan neuvottelemaan toimintamuodoista.”¹³

Vuonna 1953 TUL:n Savon piiri haki järjestäjää piirinmestaruuskisoille, mutta järjestämisestä kiinnostunutta seuraa ei löytynyt.¹⁴ TUL:n Savon piiri järjesti lähes vuosittain 1950- ja 1960-luvuilla piirikunnallisia uintikilpailuja, joilla oli piirinmestaruuskisojen arvo. Vuoden 1951 kisojen jälkeen kuopiolaisia seuroja ei nähty TUL:n pm-tasolla ennen Kuopion Työväen Uimareiden perustamista.¹⁵ Työväen Urheiluliiton Savon piirin uintijaosto, jonka kotipaikka oli TUL:n Savon piirin keskuspaikka Pieksämäki, halusi edistää kilpauintiharrastusta uinnin ”pinnakilpailulla” vuodesta 1960 alkaen.¹⁶ Ensimmäisenä vuonna mukana oli viisi seuraa. TUL:n Savon piirin seuroista vuonna 1960 eniten pisteitä keräsi Pieksämäen Pyrintö, toisena oli Rautalammin Reipas ja kolmantena Varkauden Tarmo. Mikkelin Vauhti oli neljäs ja Nilsian Kisa-Toverit viides.¹⁷ Vuonna 1962 TUL:n Savon piirin johtokunta totesi oikein, että uintitoiminta ei ollut alkanut levitä. Pinnakilpailuun osallistuivat enää Varkauden Tarmo, Rautalammin Reipas ja Pieksämäen Pyrintö.¹⁸

Työväelle oma uimaseura

Työväen Urheiluliiton historiankirjoittaja Seppo Hentilän mukaan porvarillisesta urheilusta eristäytyneen työläisurheilun yhteiskunnalliset edellytykset ehtyivät sitä mukaa, kun omaleimainen ja selvästi porvarillisesta kulttuurista erottuva työväenkulttuuri katosi. Suomessa työläisurheilun sosiaalinen perusta säilyi aina 1960-luvulle saakka. Tämä johtui siitä, että yhteiskunnan rakennemuutos tapahtui meillä myöhemmin kuin muissa länsimaissa. Perinteisen työväenluokan katoaminen ei

kuitenkaan merkinnyt työläisurheilun ehtymistä. Päinvastoin TUL:n urheilullinen panos kasvoi ja liikunnallinen ilme monipuolistui. Jäykät puoluepoliittiset kytkennät purkautuivat, ja vanhakantaisesta luokkajärjestöstä tuli työväenliikkeen liikuntapoliittinen etujärjestö.¹⁹

Suomen Uimaliitto ja Työväen Urheiluliitto sopivat kilpailutoiminnasta vuonna 1966. Uudessa sopimuksessa TUL:n uintijaosto ilmoitti seuransa uimaliiton kilpailujäseniksi. Nämä TUL-seurat sitoutuivat noudattamaan Kansainvälisen Uimaliiton sääntöjä sekä Suomen Uimaliiton kilpailusääntöjä ja -määräyksiä. Mainittujen säännösten mukaisesti yhteisiä ja kaikille avoimia kilpailuja olivat olympialaiset, EM- ja PM-kilpailut, maaottelut, SM-kilpailut, avoimet kansainväliset kilpailut, avoimet kansalliset kilpailut ja avoimet piirikunnalliset kilpailut, joita pystyivät järjestämään uimaliiton luvalla sen varsinaiset seurat, kilpailujärjestäjäseurat tai niiden seurayhtymät.²⁰

Suomen Uimaliiton ja Työväen Urheiluliiton sopimuksessa avoimiksi kilpailuiksi eivät tulleet uimaliiton omat, sen jäsenille tarkoitetut mestaruuskilpailut, kuten piirin- ja aluemestaruuskilpailut. Vastaavasti TUL:n mestaruuskilpailut, TUL:n kansalliset kilpailut ja TUL:n alueelliset ja piirikunnalliset kilpailut eivät myöskään olleet avoimia. Suljettuja kisoja olivat lisäksi TUL:n ja sen ulkomaisten ystävyysjärjestöjen, esimerkiksi ammattiliittojen, kilpailut ja joissakin maissa toimineiden TUL:a vastaavien järjestöjen kisat. Siten kahden kuopiolaisen uimaseuran yhteistä alkutaivalta varjostivat melko tiukat yhteistoimintaa rajoittavat kehykset, vaikka vuoden 1966 sopimus oli askel työläisuinnin ja porvarillisen uinnin lähentymiseen.²¹

Kuopion työväen oman uimaseuran perustaminen alkoi viritä ennen uimahallin valmistumista keväällä 1966, jolloin kuopiolaisen ”työväen keskuudessa” alettiin vakavasti pohtia sitä, olisiko Kuopioon tarpeellista perustaa TUL:n alainen uimaseura. Risto Hirvonen, Erkki Hiltunen, Urpo Kukkonen, Ilkka Ikonen, Veikko Räsänen ja Väinö Tiainen päättivät kutsua koolle kokouksen, jossa keskusteltiin ” (...) seuran tarpeellisuudesta, sen perustamisesta, mahdollisesta nimestä, jne.”²²

Työläisuimaseuran ensimmäinen perustamiskokous ei onnistunut, sillä läsnä oli vain viisi henkilöä. Toisessa perustamiskokouksessa, joka pidettiin Osuuskassan kerhuhuoneella 26.7.1966, paikalla oli yhdeksän

uinnista ja uimahallista innostunutta kuopiolaista. Tässä perustavassa kokouksessa olivat läsnä Martti Vaittinen, Saini Oravainen, Tuula Pekkarinen, Seppo Räsänen, Väinö Tiainen, Veijo Turunen, Martti Kaukonen, Risto Hirvonen kokouksen sihteerinä ja Erkki Hiltunen kokouksen puheenjohtajana. Lisäksi paikalla olivat TUL:n uintijaoston puheenjohtaja Mikko Laine²³, TUL:n Savon piirin uintijaoston puheenjohtaja Tauno Tenhunen ja Tampereen Työväen Uimareiden Eija Püülilä.²⁴ Kuopion Työväen Uimareiden ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Väinö Tiainen, varapuheenjohtajaksi Arvo Hoffren, sihteeriksi Matti Torpström ja rahastonhoitajaksi Veikko Räsänen. Johtokunnan jäseniksi valittiin Erkki Hiltunen, Esko Kokko, Paavo Ilvetsalo, Tuula Pekkarinen, Martti Vaittinen, Reino Paju ja Pekka Jormalainen.²⁵ KuTU:n perustanut kokous päätti: ”Kuopion Työväen Uimarit on pääasiallisesti uintia urheilulajina harrastava seura. Se kuuluu Työväen Urheiluliittoon ja noudattaa niitä sääntöjä ja periaatteita, jotka TUL on keskusjärjestönä vahvistanut.”²⁶ Johtokunnan kokouksissa valmentajilla ja jaostojen puheenjohtajilla oli toiminnan alusta alkaen puhe- ja esittelyoikeus.²⁷

Kuopion Työväen Uimareissa vasemmiston poliittiset toimijat pysyivät vahvistamaan kannatustaan. Uimaseuran jäsenistön tuella saattoi lisäksi olla merkitystä valinnalle esimerkiksi kaupunginvaltuustoon. KuTU:n jäsenmäärä oli 1970-luvulla huomattavan suuri, mikä johtui osaltaan SVUL:n ja TUL:n välisestä kilpailusta jäsenmääristä. Seuran perustajiin kuuluneen, torikauppiaanakin työskennelleen Erkki Hiltusen kautta seuralla oli siteet SKDL:n (Suomen Kansan Demokraattinen Liitto) kunnallisjärjestöön. Hiltunen kuului kaupunginvaltuustoon vuosina 1969–1972. Selvää on, että Kuopion Työväen Uimarit verkostoitui ammattiyhdistysliikkeen ja työväenjärjestöjen kautta kansalliseen ja kansainväliseen työväenliikkeeseen.

Vertailtaessa Kuopion Työväen Uimareiden ja Kuopion Uimaseuran johtokuntiin vuosina 1966–1976 kuuluneiden sosioekonomista asemaa havaitaan, että seurojen päättäjien taustat poikkesivat toisistaan. KuTU:n johtokunnassa oli tarkasteluajanjaksona ainakin kaksi yliopistokoulutuksen saanutta jäsentä, ja useimmat jäsenet olivat saaneet ammatillisen koulutuksen. KuUS:ssa yliopistokoulutuksen oli saanut myös vähintään kaksi johtokunnan jäsentä. Opistoasteen koulutuksen Kuopion Uimaseurassa oli saanut vähintään kahdeksan johtokunnan jäsentä.

Uimaseurojen toiminnallisen eliitin sosioekonomisen koostumuksen vertaaminen koko Suomen väestöön vuonna 1970 osoittaa, että KuUS:n johtokunta poikkesi koko väestöstä: Kuopion Uimaseura oli keskiluokkaisempi kuin ympäröivä yhteiskunta. KuTU:n johtokunnassa oli sekä ylempiä että alempia toimihenkilöitä karkeasti arvioituna saman verran kuin koko väestössä. Kuopion Työväen Uimareiden ammattiyhdistysiteitä kuvaava aineisto vahvistaa olettamusta siitä, että KuTU:n koko jäsenistössä työntekijöiden osuus vuosina 1966–1976 oli suurempi kuin koko väestössä ja Kuopion Uimaseurassa.²⁸ Sukupuolijakaumaltaan KuUS ja KuTU olivat johtokuntatasolla selvästi miesvaltaisia vuosina 1966–1976. Sekä KuTU:n että KuUS:n johtokunnissa toimineista jäsenistä miehiä oli noin 80 %. Kuitenkin molemmissa seuroissa toimivat aktiiviset ja useissa yhteyksissä kiitellyt naistoimikunnat.²⁹

Tunnusteluja ja tyrmäyksiä

Suomalainen urheilujärjestökenttä oli hajaantunut 1910-luvulla. Seuraavina vuosikymmeninä sitä pyrittiin yhdistämään useasti, kunnes 1990-luvun alussa urheilujärjestöt perustivat Suomen Liikunnan ja Urheilun (SLU) kattojärjestökseen.³⁰ Väite siitä, että hajaannuksien aikana ”urheilu tuhlassi varojaan kentällä”, ei ole aukottomasti perusteltu. Eri järjestöt nimittäin takasivat toiminnoillaan sen, että harrastusten piiriin pääsivät mahdollisimman monet yhteiskuntaluokasta riippumatta. Joissakin osissa maata toimivat ”päällekkäin” SVUL:n, TUL:n ja SPL:n (Suomen Palloliitto) piirit, jotka hoitivat osittain samantyyppisiä tehtäviä. Seura- ja liittotoiminnan monimutkaistuminen johti siihen, että konflikteissa oli enemmän kuin kaksi osapuolta. Kun SVUL:n ja TUL:n sekä TUK:n (Työväen Urheiluseurojen Keskusliitto) kamppailu jäsenmääristä kiihtyi 1970-luvulla, vanhat jännitteet nousivat uudelleen pintaan. Myös kuopiolainen uimaseurakenttä joutui ajoittain myrskynsilmään.³¹

Työväen Urheiluliiton liikuntapolitiikassa painopiste oli vuonna 1970-luvun lopulla kansallisessa liikuntapolitiikassa. Työläisurheilun eheytyksineuvottelut johtivat vuoden 1978 toukokuussa tulokseen, jossa työväenpuolueet antoivat yhteisen vetoimuksen eheytyksen puolesta

ja sopimusmallin eheytyksen käytännön ratkaisuksi. Kokonaisuudessaan eheytyseritys turvasi TUL:n itsenäisyyden säilymisen ja vuonna 1959 perustetun TUK:n sulauttamisen Työväen Urheiluliittoon vuonna 1979.³²

Kuopion Uimaseuran puheenjohtajana vuosina 1965–1968 toiminut Kuopion kaupungin rahatoimiston päällikkö Sakari Pekkarinen valaisee, kuinka TUL:n ja SVUL:n paikallistason jännitettä Kuopiossa 1960-luvun lopulla laskettiin. Pekkarinen todistaa, että KuUS:ssa oli seuran toimintaan tyytyväisiä sosiaalidemokraatteja: ”Mehän tehtiin semmoinen sopimus ja saatiin tämä, sanotaan, sosiaalidemokraattien uimajoukko pidettyä uimaseurassa. Meillä oli silloin aavistuksia, kun uimahalli oli tulossa, että tämä joukko piti pitää kasassa. Suoraan sanoen teimme poliittisen ratkaisun, joka toi heidän haluamansa määrän väkeä uimaseuran hallintoelimiin. Onneksi saatiin hyviä johtokunnan jäseniä. Jopa sellaisia, jotka olivat kaupunginvaltuuston jäseniä. Se oli meille melko merkittävä asia. Kun KuTU tuli, meillä oli vahva, hyvä seura. Valtuutetut antoivat meille hyvän taustan. Ei ollut mitään ongelmia.”³³ Kuopion Uimaseurassa toimineita kaupunginvaltuutettuja olivat sosiaalidemokraatit Kaija Kröger ja Vilho Oravainen.³⁴ Kansakoulun opettaja Kaija Kröger oli lopulta melko ansioitunut kunnallispoliitikko. Hän toimi kaupunginvaltuustossa vuosina 1965–1968 ja 1969–1972. Hänet valittiin edelleen valtuustoon vuonna 1973.³⁵ Kröger toimi KuUS:n johtokunnassa vuosina 1968–1971. Oravaisen johtokuntatyöskentely alkoi yhtä aikaa Krögerin kanssa, mutta se päättyi vasta vuonna 1976.³⁶

Joulukuussa 1970 tietyillä tahoilla Kuopion Uimaseurasta kaavailtiin Työväen Urheiluseurojen Keskusliiton alaista seuraa. TUK:n piirisihteerri Osmo Karhunen totesi lehdistölle: ”Täytyy koittaa kepillä jäätä, koska meillä on ollut sellainen käsitys, että TUK:n alaista uimaseuraa on Kuopioon odotettu jo pitkään.” ”Tietyillä tahoilla” Savo-lehdessä tarkoitettiin lähinnä Työväen Urheiluseurojen Keskusliiton Kuopion piirin piiritoimikuntaa. Kokouksessaan syyskuussa 1970 TUK:n Kuopion piiri velvoitti kaikki piiritoimikunnan jäsenet ”tunnustelumatkoille”. Tavoitteena oli saada TUK:oon uusia seuroja ja uusia lajeja. Uinnin osalta tuloksettomien tunnustelukierrosten jälkeen TUK:n Kuopion piirissä ei lajin seuratoimintaan liittyviä asioita enää käsitelty.

Kuopion Uimaseuran johdossa myös puheenjohtajana vaikuttanut Martti Väinämö vahvistaa, että joukko sosiaalidemokraatteja oli ainakin jossakin määrin kiinnostunut sosiaalidemokraattisen TUK:n alaisen uimaseuran perustamisesta kansandemokraattisen KuTU:n ja porvarillisen KuUS:n rinnalle. Sosiaalidemokraattien oman seuran perustamispyrkimyksiin on yhdistetty myös valtakunnan politiikkaan vahvasti nousemassa ollut uimaseuralainen Paavo Lipponen. Väinämö kertoo: ”Jostakin syystä alettiin miettiä sitä, pitäisikö perustaa sosiaalidemokraattinen TUK:n seura. Paavo (Lipponen) otti meihin yhteyttä. Leton kanssa vakuutimme Paavon, että ei ole mitään järkeä. Paavon vaatimus oli se, että kaksi sos.dem.-jäsentä otettiin mukaan: Kröger ja Oravainen. (...) Itse olin mukana 1980-luvun alkuun asti, ja sinne asti mukana oli virallisesti sosiaalidemokraattinen edustus. Totesimme yhdessä Lipposen kanssa, jottei hajaannusta tulisi enempää, niin otetaan ne sosiaalidemokraatit.”³⁷ Valintojen myötä keskustelut TUK:n alaisesta uimaseuratoiminnasta hiljenivät kahdeksi vuodeksi, kunnes ne nousivat julkisesti esille uudelleen vuonna 1970. Paavo Lipponen, jonka Martti Väinämö yhdistää vuosien 1967–1968 TUK-keskusteluihin, ei kuopiolaisen uinnin liittokeskusteluja myöhemmin käynyt. Huomattavan valtiomiesuran tehnyt KuUS:n kunniajäsen (2004) toteaa: ”Valitettavasti minulla ei ole mitään tietoa TUK:n toiminnasta Kuopiossa. Kun lopetin pelaamisen KuUS:n vesipallojoukkueessa 1970-luvun alussa, olin täysin irti Kuopion asioista.”³⁸

Martti Väinämö on näkemyksensä kertonut, että uimaseuran johdossa kaikki eivät ottaneet TUK:n tunnusteluja missään vaiheessa lainkaan vakavasti eikä riitoja syntynyt.³⁹ KuUS:n sihteerinä toiminut sosiaalidemokraatti Leo ”Leto” Soininen kuitenkin esitti, että TUK:n jäsenyys voisi olla KuUS:n kannalta järkevä ratkaisu. Kantaansa Soininen perusteli joulukuussa 1970 sillä, että jos KuUS ei liity TUK:oon, paikkakunnalle saatetaan perustaa siinä tapauksessa kolmas uimaseura. Kolmannen seuran syntymistä Leo Soininen piti huonona vaihtoehtona: ”TUK:n oma jäsenseura vaikeuttaisi kaikkien kuopiolaisten kilpailumareiden harjoitusoloja, sillä jo kaksi uimaseuraa on kylliksi.”⁴⁰ Ilmeisen nopeasti kirjoitetussa sanomalehtiartikkelissa Leo Soininen tai sanomalehden toimittaja ei huomannut mainita, että SVUL:n kannatus Kuopion Uimaseuran jäsenistössä oli jo perinteisesti vankka.

Jäsenyys Työväen Urheiluseurojen Keskusliitossa olisi todennäköisesti karkottanut Kuopion Uimaseurasta lukuisat SVUL-henkiset jäsenet, jotka olisivat perustaneet uuden porvarillisen uimaseuran. KuUS:n TUK-jäsenyyden työnsi syrjään viimeistään kokoomukselainen Kauko ”Posse” Rautio, joka oli tunnettu tiukoista porvarillisista lausunnoistaan ja joka ei lainkaan lämmennyt KuUS:n keskusjärjestön vaihtamiselle. Uimaseuralainen, KuUS:n sihteerinä vuosina 1962–1963 toiminut Rautio toivotti mahdollisesti perustettavan TUK-seuran julkisesti tervetulleeksi: ”Kun uintisaralla tulee uusi yrittäjä, kolmas mies, TUK, niin kaikille riittää elin- ja hallitilaa ja yhä useampi nuori pääsee valmennuksen piiriin.”⁴¹

TUK:n lakkauttamisen jälkeen TUL:n Savon piirille oli tärkeää saada piirin hallitukseen sosiaalidemokraattinen enemmistö. Lopulta SKDL:n edustaja Erkki ”Eko” Hiltunen joutui väistymään sosiaalidemokraattisen puheenjohtajan Lauri Mustosen tieltä vuonna 1982, vaikka Hiltunen oli tehtävässään monella tapaa taitava.⁴² Seuratasolla sosiaalidemokraatit olivat puheenjohtajakamppailun aikana valmistautuneet vetäytymään KuTU:sta, jos puheenjohtajavaihdos ei olisi onnistunut.⁴³ KuTU:n valmentaja Matti Holopainen, joka työskenteli rakennuksilla yhdessä ”puuseppätason kirvesmiehen” Lauri Mustosen kanssa, tarkentaa hänen asemaansa poliittisella kartalla: ”Lauri oli aikoinaan TPSL:n (Työväen ja Pienviljelijäin Sosialidemokraattisen Liiton) jäsen, hyvin vasemmistolainen siis. Demarina hän oli selvästi SDP:n vasemalla laidalla. (...) Veljeni Martti toimi poliittisen ylimenokauden Kuopion Työväen Uimareiden puheenjohtajana vuonna 1983. (...) Ekosta on sanottava se, että hän oli minulle aina yhteistyökykyinen ja ystävällinen. Hän järjesti meille uinnin olosuhteet erinomaisiksi. Hän oli hieno mies, vahva vaikuttaja.”⁴⁴

Syyttelyä ja propagandaa

Kuopion Työväen Uimareiden tavoitteiden kannalta myönteistä oli se, että liikuntakeskeinen ajattelu ilmeni myös Kuopion kaupungin hallinnossa. Vuoden 1973 alusta urheilulautakunnan nimi muutettiin liikuntalautakunnaksi. Kaupunginvaltuuston valitsemassa lautakunnassa

oli puheenjohtajan lisäksi 14 jäsentä. Heistä 7 kuului urheiluosastoon ja 7 kuntoliikuntaosastoon. Liikuntalautakunnan alaisuudessa toimi liikuntatoimiston virkamiesporras, johon kuuluivat liikuntatoimenjohtaja, urheiluohjaaja ja liikunnanohjaaja, apulaiskanslisti ja tilapäiset työntekijät. Heidän työsarkansa eriytyi kahteen sektoriin: lautakunnan alaisiin urheilupaikkoihin ja -seuroihin sekä lautakunnan alaisiin kuntoliikunta-alueisiin ja -seuroihin.⁴⁵

Uimaseurat joutuivat uimahallin valmistumisen jälkeen turvautumaan näkemyserojensa vuoksi ajoittain urheilu- tai liikuntalautakunnan kantaan. Siksi KuTU:lle ja KuUS:lle ei ollut lainkaan samantekevää, mitkä puolueet käyttivät valtaa kaupunginvaltuustossa, lautakuntatasolla tai uimahallin johtokunnassa. Kuopion Työväen Uimarit oli puheenjohtaja Erkki Hiltusen kautta SKDL-seura vuoteen 1982 asti. TUL:n Savon piirissä SKDL:n ja SDP:n voimasuhteet vaihtelivat koko 1970-luvun. Kuopion kaupunginvaltuustossa oli vasemmistoenemmistö vuoteen 1968 asti, jolloin valtuuston edustajat vaihtuivat poikkeuksellisen runsaasti. Kuopion Työväen Uimareiden johtokunta päätti loppuvuodesta 1972, että ”(...) seuramme antaa lehdistölle äänestyskehotuksen, että kaupunginvaltuusto tulisi vasemmistoenemmistöiseksi”.⁴⁶ Niukka porvarillinen enemmistö (25–22) muuttui vuoden 1972 kunnallisvaaleissa KuTU:n toiveen mukaisesti, tosin vain yhden paikan, vasemmistoenemmistöiseksi. Tämän jälkeen porvarillinen enemmistö Kuopiossa vakiintui.⁴⁷ Vuoteen 1988 ulottuvassa paikallisessa tarkastelussa selviää, että kausi päättyi kolmen suuren puolueen, kokoomuksen, keskustapuolueen ja sosiaalidemokraattien, vahvaan asemaan.⁴⁸

Kuopiossa uimaseurojen tavoitteita osaltaan ohjasivat paikallisia pyrkimyksiä laajemmat yhteiskuntapoliittiset voimat. Molempien seurojen toimintaa kontrolloivat valtakunnalliset urheilun keskusjärjestöt TUL ja SVUL omine odotuksineen. Uimahallin valmistumisen jälkeen kahden kuopiolaisen uimaseuran eriävät käsitykset uimaseuratoiminnan ihanteista ja tavoitteista johtivat 1970-luvun vuosina molemminpuolisiin kärkeviin kannanottoihin. Ensiksi syynä olivat varmasti uintiväen osaksi itsensä luomat menestyspaineet. Toiseksi Kuopion tapauksessa seurojen suhteet eivät aina olleet ongelmattomia, koska ne pyrkivät hyödyntämään samoja rajallisia tilaresursseja.⁴⁹ Kolmanneksi latausta ajoittain

kiivaisiin tunnelmiin toivat SVUL:n ja TUL:n näkemuserojen lisäksi paikalliset poliittiset jännitteet ja seurojen toimijoiden väliset henkilökohtaiset suhteet.

Kuopion Työväen Uimareissa ja Kuopion Uimaseurassa halu edistyä omien tavoitteidensa suuntaisesti johti uimahallin valmistumisen jälkeen myös uinnin kansalaistoimijoiden kansainvälisten suhteiden avautumiseen ystävyyskaupunki Castrop-Rauxelliin Länsi-Saksaan. Paitsi että seuroissa odotettiin ulkomailta saatavan valmennuksellista tietoa ja uimareille kilpailukokemusta, ymmärrettiin myös se, että suhteet muualle maailmaan ovat osa jäsenien ajanmukaista kansainvälisyyskasvatusta. Kansainvälisiä tapahtumia pidettiin erilaisten kulttuurien tuntemuksen, kielitaidon kehittämisen ja asennekasvatuksen välineinä. Jotta valmennukseen liittyvällä yhteistyöllä olisi saatu aikaiseksi todellista kehitystä, yhteistyöprojektien olisi täytynyt kestää pidempään. Joka tapauksessa ystävyyskaupunkitoiminnasta oltiin Kuopiossa 1970-luvulla innostuneita. Esimerkiksi kaupunginjohtaja Eino Luukkonen ilmoitti sen ykkösharastukseen.⁵⁰

Porvarillisissa urheilupiireissä varoitettiin sosialismista, kun TUL:ssa arvioitiin suhteita SVUL:oon 1970-luvulla. Työläisurheilupiireissä uskottiin lujasti siihen, että työläisurheilun kunniakkaat perinteet voisivat Suomessakin tarjota aineksia uudentalaiselle, sosialistiselle liikuntakulttuurille.⁵¹ ”TUL:n kasvatustyön linjana ja perustana on työväenliikkeen aatemaailma ja selkeä kielteinen kanta porvarilliseen ideologiaan eikä se näin kannan puolueettomuuden leimaa. Sen tavoitteena on sosialistisen yhteiskuntajärjestyksen toteuttaminen ja jäsenistön kasvattaminen tässä hengessä.”⁵²

Kuopion Työväen Uimareiden kokoelmassa olevassa *Työläisurheilijan yhteiskuntaoppi* -kirjassa suhdetta porvarilliseen urheiluun määritettiin vuonna 1978 edelleen seuraavasti: ”TUL ei voi hyväksyä sitä porvarillisen yhteiskuntaideologian peruslähtökohtaa, jonka mukaan yhteiskunnallinen eriarvoisuus on hyväksyttävää silloin, kun se perustuu objektiivisesti mitattaviin suorituskykyeroihin.”⁵³ Työläisurheilun yhteiskuntasuhteiden vaikuttavana edistäjänä, TUL:n Savon piirin puheenjohtajana ja Kuopion Työväen Uimareiden varapuheenjohtajana (1988–2011) toiminut Kuopion kaupungin lakimies Matti Hiltunen vahvistaa, että KuTU:n keskeisenä tavoitteena oli tukea myös niitä uimareita, joille

kilpailumenestys ei ollut tärkeää. Osallistuminen seuratoimintaan oli KuTU:ssa tunnustuksen arvoista.⁵⁴

Ensimmäisen kerran Kuopion Uimaseuran ja Kuopion Työväen Uimareiden toisistaan eriävät mielipiteet urheilupainotuksesta ilmenivät vuonna 1972, jolloin Kuopion Uimaseura oli suuntaamassa kevätretkeään Länsi-Saksaan. Tuolloin Kuopion Uimaseura ehdotti urheilulautakunnalle, että vierailu ystävyyskaupunki Castrop-Rauxelliin ajoittuisi koulujen hiihtoloman ajaksi. Ongelmia ilmaantui kuitenkin uintijoukkueen valinnassa, sillä myös KuTU halusi osallistua Kuopion ystävyyskaupunkitoimintaan. Kuopion Työväen Uimarit halusi ystävyyskaupunkijoukkueeseen uimareitaan, joista välttämättä kaikki eivät olleet tuloksellisesti KuUS:n uimareiden tasoisia.⁵⁵ Jopa kaupungin liikuntalautakunta käsitteli ”jälleen kerran”⁵⁶ uintijoukkueen matkasuunnitelmaa. Lopulta matka Länsi-Saksaan peruuntui KuUS:n ja KuTU:n välisiin näkemuseroihin.⁵⁷

Ystävyyskaupunkikiista eskaloitui ja paheni. Ystävyyskaupungin Castrop-Rauxellin uintijoukkueen vastavierailu Kuopioon vuonna 1974 nostatti jo pienen myrskyn uintipiireissä. Kun liikuntalautakunta kutsui Kuopion Uimaseuran ja Kuopion Työväen Uimareiden edustajat neuvottelemaan vierailuun liittyvistä asioista, Kuopion Työväen Uimareiden edustaja ei saapunut paikalle. Ensiksi seurojen välien epäiltiin olevan niin kireät, että saman neuvottelupöydän ääreen istuminen oli mahdotonta.⁵⁸ Tosin Erkki Hiltunen selitti, että neuvottelusta poisjäänti oli pelkkä ”työtaturma”.⁵⁹

Suomalaisessa hallintokoneistossa on konflikteja ratkaisevia lautakuntia ja virkamiehiä. Porvarillisen Savon Sanomien lehtiartikkeleista voi arvioida, kuinka hankalassa tilanteessa urheiluohjaaja Kyösti Miettinen joutui sovittelijana toimimaan: ”Minusta tämä eripuraisuus on ikävää. Viime vuodelta löytyy yksi ikävä tapaus. KuUS teki osaksi kaupungin ja osaksi omalla kustannuksellaan ystävyys- ja kilpailumatkan Castrop-Rauxelliin. KuTU oli välittömästi vaatimassa rahaa Kuopion DDR:ssä sijaitsevaan ystävyyskaupunkiin tehtävää matkaa varten. Myöhemmin selvisi, ettei kaupungissa ollut edes uimahallia.”⁶⁰

Kyösti Miettinen oli erimielisyyksiä ratkoessaan virkansa takia kiusallisessa tilanteessa myös siksi, että hän kuului 1970-luvun alussa KuUS:n johtokuntaan. Huolimatta Savon Sanomien porvarillisesta

taustasta ja Miettisen kytköksistä Kuopion Uimaseuraan sanomalehti käsitteli KuTU:n ja KuUS:n kiistoja melko puolueettomasti, kun tietoja vertaa sekä KuTU:n että KuUS:n haastatteluaineistoon.⁶¹ Ystävyyskaupunkiedustukset puhuttivat rinnakkain toimineita seuroja vielä 1970-luvun puolivälissä. Lopulta monimutkaisten käänteiden jälkeen Kuopion kaupungin liikuntalautakunta laati vuonna 1975 seitsemänkohtaisen säännösten, jossa ystävyyskaupunkiotteluihin osallistumisesta määrättiin: ”Jos urheiluedustus liittyy ystävyyskaupunkitoimintaan, tai kutsussa asiasta erikseen mainitaan, tulee liikuntalautakunnan valita edustus mahdollisimman laajalta pohjalta.”⁶²

Kansalaistoiminnalla on rakennettu suomalaista luottamusyhteiskuntaa. Menestykseen tarvitaan yhteistyötä ja vastavuoroisuutta kumppanien kesken. Tämä ymmärrettiin esimerkiksi joulukuussa 1974, kun Kuopion Työväen Uimarit suunnitteli ”yhteistyökirjeen” lähettämisestä KuUS:lle, mutta ”asia päätettiin jättää hautumaan”.⁶³ Lopulta kaksi vuotta myöhemmin seurat suunnittelivat jo yhteisiä kilpailumatkoja ja kuukausittaisia ikäkausiuunteja. Seurat sopivat myös siitä, että ne eivät houkuttelisi toistensa jäseniä omaan seuraan.⁶⁴ Kuitenkin kohua herättänyt seurasiirtokysymys, loikkaus ”vasemmalta oikealle”, KuTU:sta KuUS:iin, tuli esille kuopiolaisessa uinnissa uintikeskuksen perustamisen alkuvaiheessa, jolloin Kuopion Työväen Uimareiden lupaava uimari Juha Kaartinen (s. 1959) siirtyi Kuopion Uimaseuraan. Kaartinen edusti Kuopion Työväen Uimareita vuoteen 1979 asti. Kaartinen muistaa, että hänen siteensä Kuopion Työväen Uimareihin olivat seurasiirron aikaan löyhät, sillä harjoituskaverit olivat uintikeskustoiminnan takia pääasiassa jo Kuopion Uimaseurasta. Työläisurheilun aatekaan ei nuorta Juha Kaartista seurassa pidätellyt, kun elämää kohtasivat suuret muutokset. Selvää on, että tapaus vaivasi kuopiolaisten uimaseurojen ja niiden toimijoiden vuorovaikutusta.⁶⁵

Suurmestariuimari Juha Kaartinen itse kertoo:

”Aloitin uintiharrastukseni 13-vuotiaana Kuopion Työväen Uimareissa vuonna 1972 Mark Spitzin olympiauinneista innostuneena. Sitä ennen vietin paljon leppoisaa aikaa urheilun parissa ja isän kanssa jatkuvasti metsästyslenkeillä ympäri Savoaa. Pian isäni Aimo, ’Amo’, oli seurassa aktiivinen toimija. Leipurina työskennellyt isäni vaikutti myös KuTU:n johtokunnassa. Jat-

koin harjoitteluani vuonna 1975 uimaliiton alaisessa uintikeskuksessa, jonka harjoituksista Kuopion Uimaseura vastasi. Samaan aikaan valmentajani Masa Holopainen meni suorittamaan asevelvollisuuttaan. Kun isäni kuoli äkillisesti syksyllä 1976, moni asia elämässäni muuttui. Uintia ja yksinhuoltajaäidin perheen taloutta helpotti se, että tasoni noustessa sain KuTU:lta tärkeitä kannustuspalkintoja. Esimerkiksi suurmestariluokasta kuittasin muistaakseni 800 markan stipendin. Kuitenkin menestyksen ja stipendien myötä satuin kuulemaan, osoittamatta ketään, että 'Kuartinen viep kaekki rahat' ja 'ee Kuartiselle ennee mittään'. Ei kukaan varmasti pahaa tarkoittanut. Nuorena miehenä kuitenkin nopeasti katkeroiduin ja aloin harkita seuran vaihtoa. Aikoinaan isäni ohjeisti, että 18-vuotiaana saan päättää uimaseurasta itse, mutta täysi-ikäisyyteen asti on pysyttävä KuTU:ssa. Isän tahtoa tietysti kunnioitin. Lopulta vuonna 1979 olin kypsä seuran vaihdolle. Työläisuintipiireissä minut haluttiin pitää: Kari Ormo tarjosi minulle paikkaa Helsingin Työväen Uimareista, mutta en minä poikasena pääkaupunkiin uskaltanut lähteä. Seurasiirtoasiasta keskustelin myös valtakunnan politiikkaan nousseen Paavo Lipposen ja Lasse Lehtisen kanssa. Lipposen avarakatseisuus ja valtiomiesmäisyys jäivät mieleeni, kun hän kertoi minulle omasta urastaan KuUS:ssa ja SDP:ssä. Hän ei millään tavalla yrittänyt manipuloida ajatuksiani seuran vaihtamisesta, vaan totesi sen olevan sinällään aivan luonteva ratkaisu. (...) Maajoukkueessa seurasiirto oli julkinen asia, josta puhuttiin. Ari Wirén, Jouni Mäntylä, Martti Järventaus ja monet muut olivat tärkeitä tukijoita vaikeina aikoina. TUL:n puolelta Maarit Vähäsaari oli yhtä lailla hyvin tärkeä kannustaja. Seurasiirto vaikutti seura- ja henkilötasolla Kuopiossa pitkään, kunnes kahden vuosikymmenen jälkeen asia päätettiin kättä paiskaamalla onnelliseen loppuun.²⁶⁶

Ajoittaisesta uimaseurojen suhteiden kohenemisesta huolimatta esille nousi kiista kunnallisten urheilumäärärahojen jaosta. SVUL-seurojen mielestä määrärahojen jakoperusteissa ei ollut otettu riittävästi huomioon

Uintikeskusvuosina 1970-luvun jälkipuoliskolla Niiralan uimahallissa harjoiteltiin määrätietoisesti. Ylhäällä vasemmalta Kouvolasta Kuopioon muuttanut Jouni Mäntylä, Pekka Natunen, Juha Kaartinen ja valmentaja Harri Turunen. Vedessä vasemmalta Eija Aholainen, Eija Hänninen ja Aino-Marja Jalkanen. Kuopion Uimaseuran kokoelma.

kilpaurheilutoimintaa vaan ratkaisevana tekijänä pidettiin seuran jäsenmäärää. Kuopion Uimaseura väitti vuonna 1975 Kuopion Työväen Uimareiden merkitsevän jäseniä perusteettomasti.⁶⁷ Vuonna 1975 Kuopion Uimaseurassa oli jäseniä 374 ja Kuopion Työväen Uimareissa 840.⁶⁸ TUL-jäsenyyden kautta KuTU oli kytköksissä vuonna 1973 perustettuun kansalliseen Työväen Kuntoliittoon (TKL), joka ohjasi seuran runsaasti kuntourheilujäseniä. TKL:n pääasiallisena tehtävänä oli toimia työväen urheiluliikkeen, ammattiyhdistysliikkeen ja muiden työväenjärjestöjen kuntoliikunnan koordinaattorina. Seppo Hentilän mukaan kuntoliikunnan irrottaminen muusta työväenliikkeestä oli jo sinänsä oire siitä, ”(..) etteivät kilpa- ja huippu-urheilulla kuormitetut TUL:n lajijaostot jaksaneet riittävässä määrin huolehtia joukkoliikunnan kehittämisestä”.⁶⁹ Kuopiossa ammattiyhdistysväki tutustui KuTU:n toimintoihin esimerkiksi helmikuussa 1975, jolloin viriteltiin ammattiyhdistysuintikisoja.⁷⁰ Kiistoja herättäneiden kunnallisten urheilutoiminnan

avustusmäärärahojen perusteella molemmat kuopiolaiset uimaseurat joka tapauksessa kuuluivat kaupungin suurseurojen joukkoon vuonna 1976. Kaikkiaan avustusta sai 36 urheiluseuraa.⁷¹

Kuopion Työväen Uimareiden perustajajäsen Erkki Hiltusen on kertonut työläisuumaseuran toiminnallisesti ja taloudellisesti hyvistä ajoista: ”Rahallinen tilanne lähti myös kasvuun ja kymmenen ensimmäisen vuoden aikana johtokunta kiinnitti hyvin suuren painon taloudelliseen puoleen. Taloudelliseen tilanteeseen liittyi sellainen asia, en mitenkään halua panetella toista seuraa, mutta heillä perittiin moninkertainen maksu kilpailumatkoistakin uimareilta. Meillä oli matkat aina ilmaisia. Heidän valmentajat sanoivat, että mistä pirusta te saatte rahaa, kun meillä ei riitä rahaa, vaikka me peritään moninkertaisia maksuja, Soinisen Leto ja muut ihmettelivät sitä.” Hiltusen tulkinta asiaan oli se, että TUL:n seuroissa talkootyöllä oli suurempi paino kuin SVUL:n seuroissa.⁷²

Kohti rauhaa

Kuopion uimahallin kävijämäärätilasto vuodelta 1973 osoittaa, kuinka uimahallista muodostui laajojen kansalaispiirien vesiliikunnan harrastuspaikka. Vaikka uinnin kansalaistoimijoilla oli keskeinen rooli uimahallihankkeen esille tuomisessa, heidän osuutensa (7,1 %) jäi kuitenkin pieneksi suhteessa kunto- ja virkistysuimareihin sekä pelkän saunan käyttäjiin. Ohjatun erityisliikunnan osuus oli 0,9 % kaikista kävijöistä vuonna 1973. Kuntouinnin ja aikuisten uinnin oppimisen kannalta merkittävää oli, että myydyistä lipuista yli 50 % oli aikuisten ostamia.⁷³

Perinteisten kuntoliikuntatempausten ohella työväenliikkeen liikuntapoliittiset etujärjestöt TUL ja TUK kiinnittivät yhteisesti huomiota kampanjoissaan uusiin ”pehmeisiin arvoihin”. Toimiviksi teemoiksi työläisurheilussa muodostuivat perheliikunta ja luontoliikunta, jotka voitiin yhdistää esimerkiksi retkeilyyn, pilkkimiseen, marjastukseen ja sienestykseen.⁷⁴ Muutamissa TUL:n seuroissa tällainen tapainen toiminta muodostui hyvin aktiiviseksi, mutta KuTU:ssa yritys kuntoliikunnan edistämiseksi pysyvästi ei tuottanut tulosta, ja kiistaa ohjatun kuntouinnin asemasta käytiin 1970-luvun puoliväliin asti. Myös TUK:n

Kuopion piirin johtokunta totesi vuonna 1974 Kuopion kaupunginhalitukselle osoittamassaan kirjeessä, kuinka ”kuntouinnin syrjimin” seuratoiminnassa on kuntoliikuntasuuntauksen vastaista.⁷⁵ SVUL:n toiminta-ajatuksena oli liikuntatoiminnan kehittäminen siten, että mahdollisimman moni harrastaisi fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvointinsa edistämiseksi kunto-, kilpa- tai huippu-urheilua edellytyksiensä ja tarpeidensa mukaisesti.⁷⁶

Kuopion Työväen Uimareiden johtokunnan jäsen, lääkäri Valto Räsänen painotti vuonna 1976 liikunnan merkitystä psyykkiselle hyvinvoinnille. Räsänen arvioi, että 70–80 % väestöstä väittää harrastavansa liikuntaa, mutta vain 30 % harrastaa sitä riittävästi: ”Ja tuo yksi kolmannes noita todellisia kuntoilijoita kuuluu pääasiassa viidenteen sosiaaliryhmään eli siihen, mihin ne menevät, parempituloiset ja -oiset ihmiset lasketaan sosiologiin mukaan kuuluviksi. Ne muut kai sitten stressiä laukaistessaan panevatkin kai pääasiassa toivonsa apteekin ja Alkon tuotteisiin.” Valto Räsänen epäili, että tässä ”viidennessä sosiaaliryhmässä” tieto ”itsensä räähkäämisen” merkityksestä oli sisäistetty.⁷⁷ Tukea kuntouintitoiminnalleen Kuopion Työväen Uimarit sai kaupunginjohdosta, kun Kuopion SKDL-taustainen apulaiskaupunginjohtaja Taisto Heikkilä ilmaisi mielipiteensä KuTU:n kuntoliikuntatoiminnasta seuran *Molskis*-lehdessä: ”On ollut mukavaa havaita, että TUL:n seurat eivät ole unohtaneet myöskään ohjatun kuntoliikunnan järjestämistä jäsenistölleen.”⁷⁸

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestön (SAK) kuopiolaisten ammattiyhdistysten kanssa Kuopion Työväen Uimareilla oli tiivistä yhteistoimintaa. Esimerkiksi Valtion Rautateiden (VR) konepajalta KuTU:n toimintaan sankoin joukoin tulleet miehet perheineen olivat aktiivisia seuratoimijoita, jotka puolustivat heille tärkeää liikunnan tasa-arvoa. Konepajalaisten talkootuntien määrä työläisinnin hyväksi on edelleen mittamaton. Aktiivisesti kuntouintitoimintaa VR:n konepajalla edistäneen Niilo Heikkisen (s. 1926) tytär Maija-Liisa Heikkinen (s. 1954) kertoo muistojaan seuratoiminnasta:

”1970-luvun alussa isäni sai jostakin tiedon, että KuTU:ssa on alkanut kuntouintimahdollisuus, ja niinpä koko perhe aloitti uintiharrastuksen. Meidän perheemme oli henkeen ja vereen tullii-

lainen, joten eipä tullut edes mieleen KuUS. (...) Meidän kuntouintiporukkamme oli monen kirjava, joten on vaikea oman perheeni ja isän työkavereiden ja heidän perheittensä lisäksi muistaa muita uimareita kuin Kontisen Pentti ja Torpstörmin perhe. (...) Ehdin olla muutaman vuoden ajan varsin aktiivinen kuntouimari ja tapahtumiin osallistuja. (...) Lähdin Tampereelle opiskelemaan syksyllä 1974, joten aktiivisuuteni loppui siihen. (...) Seuratoiminnan kautta opin aikanaan tuntemaan ison joukon ihmisiä. Se on opettanut ottamaan vastuuta järjestötoiminnan sujumisesta ja opettanut toimimaan järjestöissä. Se on oikeastaan antanut niin paljon eväitä koko elämäni, ettei sitä voi kovin lyhyesti kuvata. Seuratoiminnan kautta ohjauduin kesällä 1975 TUL:n palvelukseen Kisakeskuksen urheiluopiston leirikylään urheilijoiden lajileirien vapaa-aikaohjaajana. Sen kesän aikana opin tuntemaan ison joukon tullilaisia, niin valmentajia kuin nuoria urheilijoitakin.”⁷⁹

Kuntouintitoiminnan myötä Kuopion Työväen Uimareiden jäsenistön lapsi- ja nuorisovaltaisuus tasoittui. Erkki Hiltunen on tiivistänyt seuran ohjauksessa järjestetyn kuntouinnin harrastamisen vuodet seuraavasti: ”(...) Kuitenkin väki kasvoi jatkuvasti ja meille tuli vanhempaakin väkeä. Saatiin uimahallille sellainen kuntouintivuoro. Mehän oikeastaan tehtiin hyvää PR-työtä ulospäin ja erittäin paljon bisnestä. Rahaa meille tuli. Niin kauan tämä pelasi, kunnes uimahallin johtokunta totesi, että meistä on tullut kilpaileva kassa heidän kassan viereen. Meillä oli aina toistasataa kuntouimaria ja kun me perimme markan aina per henkilö, kaikki harjoitusvuorot maksettiin näillä kuntouimareitten rahoilla. Ja nämä kuntouimarit pääsivät halvemmalla kuin hallin sisäänpääsymaksu oli. Muistan, että VR:ltä oli paljon porukkaa. Heikkisen Niilo -vainaa ja muut vaikuttivat siihen, että sieltä tuli väkeä uimaan kovasti. Ja näin tämä homma rupesi pyörimään, ja ehkä noin 3 vuoden kuluttua meillä oli noin 800 jäsentä.”⁸⁰ Vuonna 1976 KuTU:n Erkki Hiltunen totesi: ”Monista seuran kohdistuvista ulkopuolisista asiattomista arvosteluista ja painostuksista huolimatta KuTU on noussut kaupunkimme suurimpiin ja toimivimpiin seuroihin.”⁸¹

Kolmen tahon, uimaseurojen ja kaupungin, välinen kiista kuntouintitoiminnasta päätettiin vuonna 1978. Tuolloin uimahallin johtokunta esitti vuonna kaupunginhallitukselle lausunnossaan uimahallimaksujen poistamista kuopiolaisilta uimaseuroilta ja urheilusukellusseuralta. Seurat esittivät asian yhdessä uimahallin johtokunnalle.⁸² Lausunnossaan kaupunginhallitukselle uimahallin johtokunta esitti, että valmennuksessa oleville urheilijoille myönnettäisiin rata- ja hallivuorokortti, jonka avulla uimahalli voisi helposti estää sen, etteivät hallia käyttäisi kohua herättäneet kuntouimarit. Kaupunginhallitus hyväksyi uimahallin johtokunnan esityksen.⁸³ Palkkatyöväestön kuntoliikuntaa edistettiin jatkossa muun muassa paikkakunnan muiden TUL:n seurojen kanssa järjestettävissä tapahtumissa.⁸⁴ Tieto ratavuorojen riittämättömyydestä ja kuntouimareiden tilahaustaudesta johti vuonna 1979 siihen, että Kuopion liikuntalautakunnassa valmisteltiin Kuopion uimahallin laajennuksen esisuunnitelma.⁸⁵

Kuopion Uimaseuran puheenjohtajana vuosina 1985–1989 toiminut Risto Finne on kertonut, että kuopiolaisten uimaseurojen rinnakkaiselo oli 1980-luvulta alkaen melko sopuisaa, vaikka esimerkiksi Kaartisen tapaus edelleen vaivasi joitakin seuratoimijoita. Uimaseurojen välejä hiertäneet konfliktit ratkaistiin pitkälti samassa sosiaalisessa ympäristössä, jossa ne olivat syntyneet: ”Puolin ja toisin osasimme asettua toisen asemaan ja ymmärtää, mitä toinen ihminen, toinen seura, saattoi kokea ja ymmärtää.”⁸⁶ Yhtenä sopua vaikuttavasti edistäneenä tekijänä oli seuratoimijoiden osittaisen vaihtumisen lisäksi se, että Suomen Uimaliitto solmi vuonna 1980 TUL:n kanssa sopimuksen avoimesta kilpailutoiminnasta. Työväen Urheiluliiton seuroilla oli siten mahdollisuus osallistua avoimiin kansainvälisiin, avoimiin kansallisiin ja avoimiin piirikunnallisiin kilpailuihin. Vuoden 1980 sopimus kumosi aikaisemman vuonna 1966 laaditun sopimuksen.

Suomalaisessa liikuntakulttuurissa oli tapahtumassa paljon 1980-luvulla. Tuolloin alettiin puhua urheilun eriytymisestä. Yhden jaottelun mukaan liikuntakulttuuri hahmotettiin neljäksi osa-alueeksi, jotka määriteltiin kilpa- ja huippu-urheiluksi, kuntoliikunnaksi, kaupalliseksi liikunnaksi sekä vaihtoehtoiseksi liikunnaksi.⁸⁷ KuTU:ssa liikuntakulttuurin muutos ilmeni 1980-luvun puolivälissä, jolloin seuran lajivalikoimaan otettiin uutena lajina triathlon. Alussa lajista oltiin hyvin innostuneita.

Tuolloin KuTU sopi Kuopion Uimaseuran kanssa siitä, ettei KuUS ota triathlonia lajivalikoimaansa eikä KuTU vastaavasti ota ohjelmaansa vesipalloa, toisin kuin edellisellä vuosikymmenellä oli soviteltu. Kuitenkin osa KuTU:n triathlonin harrastajista siirtyi KuUS:n järjestämään triathlonitoimintaan 1980- ja 1990-luvun taitteessa.⁸⁸

KuTU:n uimareita oli jäljellä pieni ryhmä 1990-luvun lopulla. Vuosina 2003–2010 KuTU:n toiminta oli vaisua, mutta se ei ollut kuitenkaan täysin lamaantunutta. Seurassa pidettiin aktiivisesti lasten Vesiralli-kursseja, ja triathlonistit painelivat omalla radallaan.⁸⁹ Selvää on, että KuTU:n viimeisimpien aikuisuimareiden käsitykset työläisuinnista olivat 2000-luvulle tultaessa melko toisenlaiset kuin vielä 1970-luvulla, jolloin vielä aidosti uskottiin siihen, että työläisurheilun kunniakkaat perinteet voisivat Suomessakin tarjota aineksia uudelle, sosialistiselle liikuntakulttuurille.⁹⁰

Triathlon ei jäänyt Kuopion Uimaseurassa pysyväksi toimintamuodoksi. Vuosikymmenen jälkeen lajin harrastajat siirtyivät vuonna 2001 perustettuun triathlonin lajiseuraan Aqua Terraan. KuTU:n kannalta oli myönteistä, että vuoden 2010 lopulla Aqua Terrassa toimineen triathlonikoulun ohjaajat ottivat yhteyttä KuTU:uun ja pyysivät neuvottelua ja siitä, millä ehdoilla nuorten Scorpion-triathlonikoulutusta voisi alkaa järjestää KuTU:ssa.⁹¹ Triathlonin nuorisovalmennuksen myötä KuTU:n toiminta alkoi hieman yllättävästi ja nopeasti laajentua. Tämä sai seuran toiminnan uuteen nousuun. Nuorison triathlonikoulun jatkokurssi käynnistyi syyskuussa 2011, ja uusi koulutus päätettiin aloittaa vuoden 2012 alussa.⁹²

Vuoden 1966 jälkeen Kuopioon ei ole perustettu uusia uimaseuroja. Sen sijaan yhden uimaseuran toiminta on muuttanut muotoaan: Kuopion Työväen Uimareiden muutettiin triathloniseuraksi vuonna 2012. Tuolloin Kuopion Työväen Uimareiden toiminta määriteltiin seuraavasti: ”KuTU on kuopiolainen, tällä hetkellä pääasiassa triathloniin keskittyvä, urheiluseura lajin harrastajille.” Seuran elinvoimaisuudesta osoituksena vuonna 2012 oli sen jäsenmäärä, joka oli 118.⁹³ Kuopion Työväen Uimarit -nimi muutettiin virallisesti KUTU Triathloniksi vuonna 2014. Vuonna 2019 Kuopion Uimaseurassa on noin 800 jäsentä, ohjausta ja valmennusta noin 40 henkilön voimin. Lajivalikoimaan kuuluvat uinti, taitouinti ja vesipallo, jossa miehet pelaavat 4 joukkueen SM-sarjassa.⁹⁴

Eripurasta empatiaan

Teollistuminen houkutteli 1800-luvun lopulla Kuopioon työläisiä, joista osa kokoontui vähäisellä vapaa-ajallaan urheilemaan. Huolimatta siitä, että sosiaalinen asema ohjasi 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä vahvasti työväestöä urheiluseuran valinnassa, kesti kuitenkin vuoteen 1966 asti, ennen kuin Kuopioon perustettiin työväelle oma uinnin lajiseura. Yhtenä syynä kansallisesti melko myöhäiseen työläisuimaseuran perustamiseen oli se, että vuonna 1904 perustettu porvarillinen Kuopion Uimaseura hoiti Kuopion kaupungin kanssa tekemänsä sopimuksen turvin uimaopetusta kaikille kaupungin lapsille. Hygieniasta työväestö pystyi huolehtimaan monissa paikoissa, joita vesistöjen rikkoma ympäristö uimarantoihin tarjosi.

Työläisuimaseuran syntyä porvarillisen seuran rinnalle Kuopiossa edisti se, että 1960-luvulla vasemmisto oli saanut vankan sijan kunnallishallinnossa. Kuntoliikunnan esiinmarssi ja lopulta tieto uimahallin valmistumisesta johtivat siihen, että joukko vasemmistolaisia päätti perustaa Työväen Urheiluliittoon liittyneen Kuopion Työväen Uimarit. Seuraan liittyi aluksi runsaasti lapsia ja nuoria, mutta yhteisöä rikastutti sankoin joukoin uintikuntoaan ja talkootyöosaamistaan kohentanut joukkovoimainen ammattiyhdistysväki. Vastaavasti Kuopion Uimaseuran toiminnan keskiössä oli kilpaurheilun edistäminen.

Kuopion Työväen Uimareiden perustamisen myötä kuopiolaiset uintitoimijat etsivät omaa paikkaansa laajentuneessa joukossa. Tämä synnytti erisuuntaisten tavoitteiden kanssa kilpailua rooleista ja huomiosta. Erimielisyyksiä syntyi muun muassa ystävyyskaupunkiedustuksista, julkisen seuratuon jakoperusteista ja ohjatusta kuntouintitoiminnasta. Syyt kiistoihin heijastuivat osaksi TUL:n ja SVUL:n näkemyseroista mutta myös molempien seurojen toimijoiden välisistä henkilökohtaisista suhteista. Ristiriitojen selvittely kannatti. Sovittelevan toiminnan ansiosta 1980-luvun puolivälin jälkeen seurojen rinnakkainelo oli melko sopuisaa. Kuohuntavaiheen jälkeen jäsenet oppivat toistensa mielipiteistä. Kuopion Työväen Uimarit ja Kuopion Uimaseura alkoivat toimia sovun rakentajina eri yhteiskuntaluokkien välillä.

Usein konfliktit nähdään negatiivisena ilmiönä ja ajatellaan, että ne vaikuttavat kielteisesti ihmisiin. Myönteisesti ajateltuna naapuriseurojen

konfliktit olivat seuratoiminnoille myös piristysruiske, vaikka ylilyöntejäkin tapahtui. Ainakin kilpailu pakotti molempia seuroja ja yksittäisiä toimijoita uimareineen pyrkimään eteenpäin sekä pohtimaan yhdessä ja erikseen muun muassa uinnin tilakysymyksiin liittyviä kysymyksiä.

Kuopiolaisen kansalaistoimintauinnin konflikteihin perehtyminen osoittaa, että konfliktit ja niiden ratkaiseminen urheiluseurassa antavat mahdollisuuden osallistumiselle, sosiaaliselle kanssakäymiselle ja henkiseen kasvulle. Erimielisyyttä ja konflikteja ei pidä väistellä loputtomiin. Liiallinen konfliktien välttely saattaa johtaa kelvottomiin päätöksiin. Urheiluseuran johdolle ladataan paljon odotuksia, toiveita ja vastuuta. Parhaiten seurajohto onnistuu silloin, kun se kyselee, kuuntelee, kannustaa ja vasta sitten päättää.

Lähdeviitteet

- 1 "Kuopion järvimaisemaa ehdotetaan maailmanperintökohteeksi - "Te asutte siellä maanpäällisessä paratiisissa". www.yle.fi/uutiset/3-9317432. YLE:n uutiset 12.1.2017. Luettu 12.1.2017.
- 2 Matkaniemi, Tero 2010. Kuopiolainen uinti paikallisena ja kansallisena kansalaistoiminnan ilmiönä 1904– 1979. Itä-Suomen yliopisto. Joensuu.
- 3 Hentilä, Seppo 1982, 125. Suomen työläisurheilun historia I. Työväen Urheiluliitto 1919–1944. Hämeenlinna; Matkaniemi, Tero 2017. Työläisuintin muuttuvat muodot – Kuopion Työväen Uimarit ry. 1966–2012. Tampere.
- 4 Hentilä 1982, 587.
- 5 Työväen Urheilulehti 30.9.1922.
- 6 Markkanen, Asser 1961, 14. 40 vuotta kunnallista urheilutoimintaa Kuopiossa 1921–1960. Kuopio.
- 7 KuUS:n kirje Kuopion kaupunginjohtajalle 31.5.1949; KuUS 1904–1914, 6, 9. Kuopion Uimaseuran kokoelma.
- 8 Ilmanen ja Juppi 1999, 149. Julkisen liikuntapolitiikan käännekohtia vapaaehtoissektorin näkökulmasta. Teoksessa Vaajan virran vuoteesta. Toim. Kimmo Suomi. Jyväskylä; Kempas, Martti 1986, 69. Pyhä urheilu. Senttejä ja sekunteja, kamppailuja ja ristiriitoja – vaihtehtoinen tie liikuntakulttuurissa. Vaasa.
- 9 Kuopion Uimaseuran johtokunnan pöytäkirja 19.5.1950. Kuopion Uimaseuran kokoelma.

- 10 Kuopion Uimaseuran johtokunnan pöytäkirja 30.7.1951. Kuopion Uimaseuran kokoelma.
- 11 Työväen Urheilulehti 4.9.1951.
- 12 Kuopion Uimaseuran johtokunnan pöytäkirjat 28.5.1952, 16.6.1952. Kuopion Uimaseuran kokoelma.
- 13 Kansan Sana 12.6.1952.
- 14 Työväen Urheiluliiton Savon piirin toimintakertomus 1953. Suomen urheiluarkisto.
- 15 Työväen Urheiluliiton Savon piirin toimintakertomukset 1953–1968. Suomen urheiluarkisto.
- 16 Työväen Urheiluliiton Savon piirin toimintakertomukset 1965, 1967. Suomen urheiluarkisto.
- 17 Työväen Urheiluliiton Savon piirin toimintakertomus 1960. Suomen urheiluarkisto.
- 18 Työväen Urheiluliiton Savon piirin toimintakertomus 1962. Suomen urheiluarkisto.
- 19 Hentilä, Seppo 2010. Työläisurheilu osana työväenkulttuuria. Esitelmä TUL:n Savon piirin 60-vuotisjuhlaseräpäivästä Pieksämäellä 9.10.2010.
- 20 Työväen Urheiluliiton toimintakertomus 1966, 3. Suomen urheiluarkisto.
- 21 Sopimus Suomen Uimaliiton ja Työväen Urheiluliiton kilpailutoiminnasta 28.7.1966. Suomen Uimaliiton kirje Kuopion Uimaseuralle. Kuopion Uimaseuran kokoelma.
- 22 Molskis 1976. Kuopion Työväen Uimarit ry., seuralehti. Kuopion Työväen Uimareiden kokoelma.
- 23 Lahden Kalevan Mikko Laine (1920–1995) oli vaikuttava henkilö lahtelaisessa urheiluelämässä toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Kansallisella tasolla Laine toimi TUL:n uintiurheilun johtajana ja arvostettuna valmentajana Lahdessa 1980-luvun alkuvuosien asti. Laine oli tunnettu siitä, että hän pyrki välttämään urheilun ja politiikan voimakasta sekoittamista toisiinsa. Osaltaan siksi hänen asemansa oli arvostettu myös Suomen Uimaliitossa. Mikko Lainetta on kuvattu vastuulliseksi mieheksi. Laineen esimiehenä toiminut Lahden ammattikoulun rehtori Unto Enlund on kertonut Mikko Laineesta seuraavaa: ”Hän oli meidän koulumme varastonhoitajana silloin, kun tulin Lahden ammattikoulun rehtoriksi 1973. Laine oli ulkoiselta olemukseltaan urheilullinen ja sisäisesti todellinen herrasmies, aina rauhallinen ja asioita harkitseva.” Tero Matkaniemi 2011: Mikko Laine oli vaikuttava masters-uimari, Speedo Masters Finland ry:n verkkojulkaisu, <https://uinti.onedufi/zine/4/article-306>.
- 24 Molskis 1976.
- 25 Sama.
- 26 Sama.
- 27 Matti Holopainen 4.10.2016. Henkilökohtainen tiedonanto.
- 28 Väestön taloudellinen toiminta ja asuinolot 1995, 210. Väestönlaskenta 1995. Tilastokeskus.
- 29 Matkaniemi 2010.
- 30 Suomen Liikunta ja Urheilu perusti yhdessä Nuoren Suomen ja Suomen Kuntoliikuntaliiton kanssa vuonna 2012 Valo ry.:n (Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry.).

- 31 Risto Finne 19.10.2003. Henkilökohtainen tiedonanto.
- 32 Työväen Urheiluliiton toimintakertomus 1978, 6. Suomen urheiluarkisto.
- 33 Sakari Pekkarinen 27.7.2003. Henkilökohtainen tiedonanto.
- 34 Sama; Martti Väinämö 11.1.2003. Henkilökohtainen tiedonanto.
- 35 Kuopion kaupungin kunnalliskertomukset 1965–1972. Kuopion kaupunginarkisto.
- 36 Kuopion Uimaseuran toimintakertomukset 1968–1976. Kuopion Uimaseuran kokoelma.
- 37 Martti Väinämö 11.1.2003. Henkilökohtainen tiedonanto.
- 38 Paavo Lipponen 2010. Kirjallinen tiedonanto.
- 39 Martti Väinämö 11.1.2003. Henkilökohtainen tiedonanto.
- 40 Savo 19.12.1970.
- 41 Sama.
- 42 Matti Hiltunen 21.12.2009. Henkilökohtainen tiedonanto.
- 43 Pekka Pakarinen 23.12.2009. Henkilökohtainen tiedonanto.
- 44 Matti Holopainen 3.10.2016. Henkilökohtainen tiedonanto.
- 45 Kuopion kaupungin kunnalliskertomus 1973. Liikuntalautakunnan toimintakertomus. Kuopion kaupunginarkisto.
- 46 Kuopion Työväen Uimareiden johtokunnan pöytäkirja XVE/1972. Kuopion Työväen Uimareiden kokoelma.
- 47 Tuomisto, Tero 2002, 181. Puutalokaupunki kasvaa. Näkökulmia Kuopion kaupungin vaiheisiin. Kuopion kulttuurihistoriallisen museon julkaisuja 13. Kuopio.
- 48 Tuomisto 2002, 181.
- 49 Koski, Pasi 1990, 14. Liikuntaseurojen yhteistoiminnallisuus ja avoimuus. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia nro 51. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- 50 Järvinen, Sven-Erik et al. 1990, 111. Suomen kaupunginjohtajat. Oulu; Matkaniemi 2010, 210.
- 51 Hentilä 2010.
- 52 Katajamäki, Reijo ja Sikanen, Raija 1978, 87. Työläisurheilijan yhteiskuntaoppi. Työväen Urheiluliitto. Helsinki.
- 53 Sama.
- 54 Matti Hiltunen 21.12.2009. Henkilökohtainen tiedonanto.
- 55 Savo 4.3.1972, 10.3.1972.
- 56 Kuopion urheilulautakunnan pöytäkirja 8.2.1972. Kuopion kaupunginarkisto.
- 57 Kuopion Työväen Uimareiden johtokunnan pöytäkirja 20.2.1972. Kuopion Työväen Uimareiden kokoelma; Kuopion urheilulautakunnan pöytäkirja 15.2.1972. Kuopion kaupunginarkisto.
- 58 Savon Sanomat 9.10.1974.
- 59 Savon Sanomat 8.10.1974.
- 60 Sama.

- 61 Matti Hiltunen 21.12.2009. Henkilökohtainen tiedonanto.
- 62 Kuopion kaupungin urheiluedustuksen valintaperusteet 1975. Kuopion Uimaseuran kokoelma.
- 63 Kuopion Työväen Uimareiden johtokunnan pöytäkirja 30.12.1974. Kuopion Työväen Uimareiden kokoelma.
- 64 Kuopion Työväen Uimareiden johtokunnan pöytäkirja 22.9.1976. Kuopion Työväen Uimareiden kokoelma.
- 65 Juha Kaartinen 14.12.2003; Matkaniemi 2010, 206–210 (Uinti 1979, Suomen Uimaliiton vuosikirja): ”Liittojohtokunta päätti marraskuussa Kuopion uintikeskuksen lakkauttamisesta 31.5.1979. Uintikeskukseen ei hakeutunut riittävästi ulkopaikkakuntalaisia uimareita. Ilmeisesti sijaintipaikan valinta epäonnistui. Siksi Kuopioon ei saatu riittävästi kansallista huipputasoa olevia aikuisuimareita, vaan jouduttiin kasvattamaan kokonaan uusi uimarisukupolvi kuopiolaisista nuorista. Tämä ei ole yhtenevä uimaliiton käsityksen kanssa uintikeskuksen toiminta-ajatukselta. Tehdyistä virheistä pyritään ottamaan oppia ja sijoittamaan perustettava uusi uintikeskus paikkakunnalle, jossa sillä on paremmat toimintaedellytykset.” Uintikeskustoiminta alkoi Kuopiossa syyskuussa 1975.
- 66 Juha Kaartinen 18.10.2016. Henkilökohtainen tiedonanto.
- 67 Savon Sanomat 9.2.1975.
- 68 Kuopion Uimaseuran vuosikertomus 1975. Kuopion Uimaseuran kokoelma. Vuonna 1975 TUL:n Savon piirissä oli 31 498 jäsentä. TUL:n viidestätoista piiristä Savon piiri oli neljänneksi suurin Tampereen, Hämeen ja Suur-Helsingin piirin jälkeen. Työväen Urheiluliiton toimintakertomus 1975. Suomen urheiluarkisto.
- 69 Hentilä, Seppo 1987, 305, 344–345. Suomen työläisurheilun historia III. Työväen Urheiluliitto 1959–1979. Hämeenlinna.
- 70 Kuopion Työväen Uimareiden johtokunnan pöytäkirja 28.2.1975. Kuopion Työväen Uimareiden kokoelma.
- 71 Kuopion kaupungin kunnalliskertomus 1976. Kuopion kaupunginarkisto.
- 72 Hiltunen, Erkki 1991. Puhe KuTU:n 25-vuotisjuhlassa. Kuopion Työväen Uimareiden kokoelma.
- 73 Kuopion kaupungin kunnalliskertomus 1973. Liikuntalautakunnan toimintakertomus 1973. Kuopion kaupunginarkisto.
- 74 Hentilä 1987, 344–345.
- 75 Viikkosavo 4.12.1974.
- 76 Arponen 1981, 31.
- 77 Molskis 1976. Kuopion Työväen Uimareiden seuralehti. Kuopion Työväen Uimareiden kokoelma.
- 78 Sama.
- 79 Majja-Liisa Heikkinen 2012. Kirjallinen tiedonanto.
- 80 Hiltunen 1991.

- 81 Molskis 1976. KuTU:n seuralehti.80: Erkki Hiltusen puhe 1991, KuTU:n 25-vuotisjuhli-
sa.
- 82 Kuopion uimahallin johtokunnan kirje kaupunginhallitukselle 2.5.1978. Kuopion kaupun-
ginarkisto.
- 83 Kuopion kaupunginhallituksen kirje Kuopion Uimaseuralle, Kuopion Työväen Uimareille
ja Kuopion Urheilusukeltajille 17.5.1978. Kuopion kaupunginarkisto.
- 84 Pekka Pakarinen 2016. Kirjallinen tiedonanto.
- 85 Kuopion liikuntalautakunnan pöytäkirja. 6.3.1976. Kuopion kaupunginarkisto.
- 86 Risto Finne 19.10.2003.
- 87 Sironen, Esa 1988. Uuteen liikuntakulttuuriin. Jyväskylä.
- 88 Pekka Pakarinen 23.12.2009. Henkilökohtainen tiedonanto; Hiltunen 1991.
- 89 Pekka Pakarinen 2014. Kirjallinen tiedonanto; Matti Holopainen 28.9.2016. Henkilökoh-
tainen tiedonanto.
- 90 Hentilä 2010.
- 91 Pekka Pakarinen 13.3.2013. Henkilökohtainen tiedonanto.
- 92 Sama.
- 93 Kuopion Työväen Uimareiden toimintakertomus 2012. Kuopion Työväen Uimareiden
kokoelma.
- 94 "Rakkaudesta uintiurheiluun." www.kuopionuimaseura.sporttisaitti.com. Kuopion Uima-
seura ry. Luettu 28.3.2019.